

AHKÂF

﴿٤٦﴾ سُورَةُ الْأَحْقَافِ

Buna «Ahkâf» sûresi denir. Mekkîdir. Bir iki âyetinin Medenî olduğuna dâir de bir rivayet vardır ki «

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾ . ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ﴾
﴿أُولُوا الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ âyetidir.

Âyetleri - Kûfide otuz beş, diğerlerinde otuz dördtür. İhtilâf «^احَم

Kelimeleri - Üçyüz kırk dördtür.

Harfleri - İki bin üçyüzdür.

Fasılası - م ن harfleridir.

«وَأَذْكُرُ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ» âyeti dolayısıyla bu ismi

almıştır ki bir mevki' adıdır. Bak

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
﴿١﴾ حَم ﴿٢﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
﴿٣﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ
مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٤﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ
مَاتَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِيَّاهُ يُشْرِكُونَ مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ
شِرْكٌ فِي السَّمَوَاتِ إِيَّاهُ يَتُونِي بَكْتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٌ مِنْ
عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٥﴾

Sh:»4334

﴿٥﴾ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ

إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾ وَإِذَا حُشِرَ
النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٧﴾ وَإِذَا
تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ
هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٨﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرِيَهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا
تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾ قُلْ مَا كُنْتُ
بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرَىٰ مَا يَفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا
مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٠﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ
كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ
عَلَىٰ مِثْلِهِ فَأَمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١١﴾

Meali Şerifi

حَم 1 Bu kitabın ceste ceste indirilmesi aziz, hakim Allahdandır 2 Biz o Gökleri ve Yeri ancak hakk ile

ve müsemma

Sh:»4335

bir ecel ile yarattık, küfredenler ise inzar edildikleri şeylerden alındırmıyorlar 3 De ki: şimdi baksanız a şu
sizin Allahın berisinden yalvarıb durduklarınıza, gösterin bana onlar Arzdan hangi cüz'ü yaratmışlar, yoksa
onların Göklerde mi bir ortaklıkları var? Haydin bana bundan evvel bir kitab yâhud ilimden bir eser getirin
eğer sadıksanız 4 Hem o kimseden daha şaşkın kim olabilir ki Allahı bırakır da kendisine Kıyamete kadar
cevab veremiyecek kimselere duâ eder onlar ise onların duâlarından gafilirdiler 5 Nâs toplanıp
haşrolunduğu vakit da onlara düşman olurlar ve ibâdetlerini inkâr ederler 6 Karşılarında âyetlerimiz açık
açık, parlak parlak okunurken de o küfredenler dediler ki hakka, kendilerine geldiği zaman: bu parlak bir
sihir 7 Yok, iftirâ etti mi diyorlar? De ki: ben onu iftirâ ettimse siz beni Allahdan kurtaracak hiç bir şey'e mâlik
olamazsınız ve o sizin neye yaygara edip durduğunuzu pek âlâ bilir, ona benimle aranızda şâhid o yeter,
hem de gafûr, rahîm o 8 De ki: ben Peygamberler içinden bir türedi değilim, bana ve size ne yapılacağını
da bilmiyorum, yalnız bana gönderilen vahye ittiba' ediyorum, ben başka değil, açık bir nezîrim 9 De ki:
şuna vicdanınızda bir re'y edindiniz mi? Eğer bu, Allah tarafından da siz ona küfrettinizse ve Benî İsrâîlden
bir şâhid onun misline şehadet edip iman getirdi de siz kibretmek istedinizse? Şübhe yok ki Allah zâlimleri

doğru yola çıkarmaz 10

4. ﴿اَثَارَةٌ مِّنْ عِلْمٍ﴾ İlmden bakıyye kalmış bir eser, evvelki Peygamberlerin ilimlerinden

kalma me'sur bir ilim, yâhud toz üstüne bir yazı. 9. ﴿قُلْ مَا كُنْتُ بَدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ﴾

-

BİDİ', BİD'AT, âdette hiç örneği geçmemiş, yeni türemiş, türedi, ya'ni ilk olarak Peygamberlik iddia eden,

yâhud hiç bir Peygambere benzemiyerek kendi kendine Allahın izni olmaksızın bir takım örneksiz şeyler

ibda'

Sh:»4336

edecek bir mübdi' değilim. 10.

﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَّنْ﴾ Beni İsrâîlden bir

şâhid de onun misline şehadet edip iman getirir de - buradaki « مِثْلِهِ » zamîrinde iki vecih vardır. Biri

Kur'ana biri de Peygambere raci' olmasdır. Kur'anın Tevrat gibi Allah kitabı olduğuna, yâhud Hazreti

Peygamberin Musâ gibi bir Peygamber olduğuna şehadet ederek iman eyler de. Sûrei Bakarede tafsiyli

geçtiği üzere Tivratta Hazreti Peygamber, Hazreti Musâya « نَبِيًّا مِثْلَكَ » diye Musânın misli bir

Peygamber olmak üzere tavsif buyurulmuş idi. Beni İsrâîlden böyle şehâdet ile iman eden şahid de

cumhurun kavline göre Abdullah ibni Selâm radiyallahü anhtir. İmamı Şa'bî gibi ba'zıları şâhidden murad

Hazreti Musâ olduğunu söylemişlerdir ki mukaddema haber vermiştir. İbni Cerîr ve daha sâirlerinin

rivayetlerine göre Sa'd ibni Ebi vakkas radiyallahü anh demiştir ki: Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellemi

«Yer yüzünde yürüyen bir kimse hakkında o ehli Cennettir» derken işitmedim, Abdullah ibni selâmdan

başka ki « وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ » de onun hakkında nâzil

oldu اه . Sûre Mekkî, Abdullah ibni Selâmın imanı ise Medinede vaki' olduğu cihetle bu surette bu âyet

gayb haberlerinden demek olur. Lâkin balâda işaret olunduğu üzere ba'zıları Sûre, Mekkî olmakla beraber

bu âyetin medenî olduğunu söylemişlerdir. Hasenden rivâyet olunur ki şöyle demiştir: bana şu vasıl oldu:

Abdullah ibni Selâm islâma girmek istediği zaman ya Resulallah dedi: Yehûd bilir ki ben onların

ulemasındanım. Babam da onların ulemasından idi, halbuki şimdi ben şehâdet ediyorum ki sen Allahın hak

Resulüsün ve onlar seni Tivratta yazılı bulurlar. Şimdi filâna filâna ve daha Yehûdîlerden adlarını

saydıklarına adam gönder ve beni evinde gizle de onlara benden ve babamdan sor, çünkü onlar sana

benim kendilerinin en âlimi olduğumu, babamın da en âlimlerinden

Sh:»4337

bulduğunu şübhesiz söyleyeceklerdir, ben de o vakit çıkarım, senin Resulullah olduğunu ve onların seni

yanlarındaki Tevrat'ta yazılı olarak buluyor idiklerine ve hakikaten senin hidayet ve hak din ile

gönderildiğine şahadet ederim. Resuli ekrem sallallahü aleyhi vesellem de öyle yaptı, onu evinde gizledi,

Yehudileri çağırttı, yanına girdiler, derken Resulullah sallallahü aleyhi vesellem buyurdu ki «sizin içinizde

Abdullah ibni Selâm nedir?», «kendisi de dediler: bizim en âlimimiz, babası da «o halde o müsliman

olduysa ne dersiniz?», «olmaz» dediler, üç kerre tekrar ettiler, bunun üzerine çağırdı, o da çıktı, sonra «

أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَ أَنَّهُمْ يَجِدُونَكَ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي
التَّوْرَةِ وَ أَنَّكَ بُعِثْتَ بِالْهُدَى وَ دِينَ الْحَقِّ» dedi, deyince Yehudiler biz

senden bunu beklemezdik ya Abdullah ibni Selâm dediler, küfredecek çıktılar. Allah azze ve celle de bunu

indirdi: «

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ وَ شَهِدَ شَاهِدٌ
مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَأَمَّا وَ اسْتَكْبَرْتُمْ الْآيَةَ» Buna dâir

daha diğer rivayetler de vardır. Bununla beraber Mesruk da demiştir ki bu Abdullah ibni Selâm hakkında

nâzil olmadı, Mekke'de nâzil oldu, Abdullah ibni Selâm ise Medîne'de müsliman oldu. Bu ancak

Resulallahın kavmine karşı bir ihticacdır. Tevrat Kur'an gibi Musâda Muhammed gibidir sallallahü aleyhima

vesellem. Onlar Tevrate ve Peygamberlerine iman ettiler de siz küfr ettiniz demektir **اهـ**. İbni Cerîr der ki:

gerçi Mesrukun dediği tenzilin zâhirine daha uygundur. Çünkü «

«قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَتْ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ» tarafı ilâhîden Kureyş

müşriklerine karşı bir tevbih ve Peygamberi için onlar aleyhine bir ihticac siyakındadır. Bu âyette

makablindeki âyetlerin nazîridir. Onlar da ne Ehli kitabın ne de Yehudun zikri geçmediği gibi mukaddema

zikri geçenlerden kelâmın tahviline delâlet eder bir karîne de görülmüyor. Fakat Resulullahın Eshabından

bir cemaatten bununla Abdullah ibni Selâm kastedilmiş olduğuna dâir haberler varid olmuştur. Ve Ehli

te'vîlin ekserisi de bunun üzerine yürümüştür. Bunlar ise Kur'anın ma'nâlarını

Sh:»4338

ve nüzulünün sebebini ve ne murad olduğunu daha iyi bilirler. Buna göre şâhid, Abdullah ibni Selâm,

tevbih olunan muhatablar da ma'şeri Yehûd olmuş oluyor **اهـ**. Yalnız Taberînin «mukaddema zikri

geçenlerden kelâmın tahviline delâlet eder bir karîne görülmüyor» demesinde nazar vardır. Zira bir kerre

başta « وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ » buyurulmakla kelâmın asıl sevki

mutlak kâfirler hakkında olduğu gösterilmiş, sonra da iki « قُلْ أَرَأَيْتُمْ » hitabı ile bunların iki kısmına

işaret olunarak evvelkisinde müşriklere ikincisile de diğerlerine yâhud mecmuuna hitab yapıldığı

anlatılmıştır. Demek ki hem asıl siyakın vahdeti muhafaza edilmiş hem de iki kerre « قُلْ أَرَأَيْتُمْ »

buyurulmakla bir tahvili hitab karînesi de verilmiştir. Binâenaleyh

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴾ - evvel emirde Yehude muntabık olmakla

beraber mehfum itibariyle hepsinden eamdir. Bu cümle, şartın cevâbı makamına kaimdir. Ya'ni öyle olunca

siz zulmetmiş olursunuz hidayete iremezsiniz. Çünkü...

﴿ ۱۱ ﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا
مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا أَفْكٌ قَدِيمٌ
﴿ ۱۲ ﴾ وَمَنْ قَبْلَهُ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۗ وَهَذَا كِتَابٌ
مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّنُذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ

لِّلْمُحْسِنِينَ ﴿﴾

﴿١٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ
 عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٤﴾ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ
 خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ وَوَصَّيْنَا
 الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا
 وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ
 سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ
 وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي
 إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ
 نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي
 أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعَدَّ الصَّدَقَ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٧﴾
 وَالَّذِي قَالَ لُؤْلُقُ لَوَالِدَيْهِ أَفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ
 الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَكْفِرَانِ اللَّهَ وَيَلُكُ آمِنٌ أَنْ وَعَدَ اللَّهُ
 حَقًّا فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨﴾

﴿١٨﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ
قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٩﴾ وَلِكُلِّ
دَرَجَاتٍ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوفيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٠﴾
وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلْهَبْتُمْ طِبَّاتِكُمْ فِي
حَيَاتِكُمْ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ
بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَفْسُقُونَ ﴿٢١﴾

Meali Şerifi

Bir de küfredenler, iman edenler hakkında dediler ki: eğer o bir hayr olsa idi bizden evvel ona

koşmazlardı, bununla muvaffak olamayınca da şöyle diyecekler: bu eski bir yalan 11 Onun önünden

Musânın kitabı var; bir imam ve rahmet, bu da tasdiklayıcı bir kitab, Arabca dilli, zulm edenleri inzar için ve

muhsinlere müjde 12 Rabbımız Allah deyip de sonra doğru gidenler, her halde onlara bir korku yoktur ve

onlar mahzun olmayacaklardır 13 Onlar Eshabı Cennettir, işledikleri amellere mükâfâten orada ebedî

kalacaklardır 14 Hem biz o insana vâliyeyni hakkında ihsan tavsiye ettik, anası onu zahmetle taşıdı ve

zahmetle vaz'etti, hamliyle sūd kesimi de otuz ay, nihâyet kemaline irdiği ve kırk yaşına girdiği zaman

"yarab! dedi: beni öyle sevk et ki bana ve anama babama in'am buyurduğun ni'metine şükredeyim ve razıy

olacağın

Sh:»4341

salih bir amel işliyeyim, zürriyyetim hakkında da benim için islâh nasīb eyle, çünkü ben tevbe ile cidden

sana yüz tuttum ve ben gerçek müslimanlardanım 15 İşte bunlar Eshabı Cennet içinde o mumtazlardır ki

kendilerinden yaptıkları amellerin en güzelini kabullanacağız ve günahlarından geçeceğiz, bu şaşmaz

doğru va'd iledir ki va'd olunmakta bulunuyorlar 16 Şöylesi ise ki: "anasına babasına of size, dedi: bana

çıkarılacağımı mı va'dediyorsunuz? Halbuki benden evvel nice karnlar geçmiş; ikisi de Allaha el'eman

çekerek yazık sana, iymana gel, her halde Allahın va'di haktır diyorlar da o yine diyor ki: bu, eskilerin

esatîrinden başka bir şey değildir 17 İşte bunlar İns-ü Cinden önlerinde geçen ümmetler içinde üzerlerine

söz hakk olmuş olan kimselerdir, çünkü bunlar hep husrana mahkûm olmuşlardır 18 Her biri için de

yaptıkları amellerden dereceler vardır, bu da hiç hakları yenmiyerek bütün amellerini kendilerine tamamen

ödemek içindir 19 Ve küfredenler ateşe arz olunacağı gün şöyle denir: siz bütün tayyibâtınızı (lezaizinizi)

Dünya hayatınızda giderdiniz ve onlarla zevkyab oldunuz, alacağınızı aldınız, artık bu gün hakaret azâbiyle

cezalanacaksınız çünkü Yer yüzünde haksızlıkla kibir taşıyordunuz ve çünkü dînden çıkıp fasıklık

ediyordunuz 20

11. ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا الْخ﴾ - bu da hem müşriklere hem Yehûde muhtemeldir.

Ekser müfessirîne göre müşriklerdir. Mü'minlerin ekserisini Ammar, Suheyb ve Bilâl gibi fukara ve zuafâdan

görerek tahkır etmek ve gûya bu suretle islâmı düşürmek istiyorlar. Sa'lebî Yehûdun Abdullah ibni Selâm

ve eshabı hakkında mekalesi demiştir. ﴿وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ﴾ bununla, ya'ni böyle

demekle; iman edenlere ta'netmekle muradlarına muvaffak olamayınca islâmı ve Kur'anı körletmek veya

şehadeti ibtal eylemek maksadına iremeyince ﴿فَسَيَقُولُونَ هَذَا أَفْكٌ قَدِيمٌ﴾

Sh:»4342

daha diyeceklerdir ki: bu bir ifki kadîmdir, eski uydurulmuş bir yalandır. - Ya'ni Peygamber hakkında

evvelkilerden rivayet olunan tebşirat eski bir yalandır diyecekler, yâhud islâmı inkâr etmek için dini

kökünden inkâr edecekler. Demek ki istikbalin kâfirleri daha azgın olacaktır. 12. ﴿وَمِنْ قَبْلِهِ﴾

halbuki onun önünden - ya'ni Kur'andan evvel nâzil olmuş ﴿كِتَابُ مُوسَى﴾ Musânın kitabı var

- bununla hem ifki kadîm demelerinin nereye kadar vardığını gösterilmiş oluyor, hem de cevabı verilmiş

oluyor. Zira o öyle var ki ﴿امَامًا وَرَحْمَةً﴾ bir imam ve rahmet olmuş bir halde - Allahın dininde

senelerce rehber, muktedabih edinilmiş arkasınca gidilmiş ve o sâyede Allah tealânın rahmetine, ni'metine

irilmiş, Eğer o bir ifk, bir yalan olsa idi o feyz-ü rahmet olur muydu? ﴿وَهَذَا﴾ ve işte bu da - ya'ni

Kur'an da ﴿كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا﴾ dili Arabî olarak tasdik edici bir kitab -

Musânın bir imam ve rahmet olan kitabını tasdik, onun esasındaki hakikatı isbat ve te'yid eyliyen Arabca

dilli bir kitab - ki tasdikın hikmeti de ﴿لِيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ zulmedenleri inzar etmek için

- her kim olursa olsun kendisinden her hangi bir suretle zulum, haksızlık sâdir olanlara Allahın azâbını

haber vererek akibetin vehametini anlatmak için ﴿وَبَشِّرِ الصَّالِحِينَ﴾ güzellik yapan

muhsinlere de müjde için - şöyle ki 13.

﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا﴾ - ya'ni ilmin hulâsası olan

tevhid ile amelin müntehâsı olan istikameti cemedeler. « حم فصلت » de bu âyetin nazîrine bak,

orada Melâike vasıtasıyla tebşir yapılıyordu, burada doğrudan doğru

Sh:»4343

15. ﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا﴾ - tavsiye, bir kimseye yapması ıktiza

eden bir şeyi, va'z-u nasihat tarzında önceden söylemektir. İyman ve istikamet en birinci şiarları olan

muhsinlerin şanı beyan olunurken anaya babaya ihsan bilhassa tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye bir kaç yerde

vârid olmuştur. Fakat her birinde başka bir nükte ve noktai nazarla sevk edilmiş olduğu için tekrar değil ayrı

ayrı fâideyi müfiddirler. Netekim burada da « جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ » münasebetiyle

ihsan ve istikametın mühim bir misali olmak üzere irad buyurulmuştur. Ve rivâyet olunduğuna göre «

وَعَدَ الصِّدِّقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ » a kadar bu iki âyet Hazreti Ebî bekri siddik

radıyallahü anh hakkında nâzil olmuş ve bir hayli ahkâmın da esaslarını ihtiva eylemiştir. Evvelâ, ahlâkî

noktai nazardan valideye üç mertebede nazarı dikkat celb olunmuştur. Birincisi, babanın tahti galebesinde

olarak « وَالدين » tağlibi içinde, ikincisi, « حملته » üçüncüsü « وَضَعَتْهُ وَفِصَالُهُ » ile

vaz'-u irda' haysiyetleridir. Valid ya'ni baba ise yalnız « وَالدين » de birm kerre zikredilmiştir. Bir

hadisi şerifte beyan olunan şu mazmun ile mütenasibdir: bir adam: ya Resulallah = « من ابر » ben

kime çok iylik edeyim?» Demişti, Resulullah sallallahü aleyhi vesellem buyurdu ki « املك » anana»

sonra kime? dedi yine « امك » buyurdu, sonra kim? dedi: yine « امك » buyurdu, sonra kime dedi «

« اباك » = babana» buyurdu. ﴿حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا﴾ anası onu küh ile zahmet ve meşekkat

ile yüklendi ﴿وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا﴾ yine zahmet ve meşakkat ile hamlini vaz'etti

﴿وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا﴾ hamli ve fisâli de otuz aydır - «Bakare» de «

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتَمَّ
«الرَّضَاعَةُ ط» «Lokman» da « وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ » buyurulduğuna göre bu otuzun iki

senesi emzirme müddeti altı ay da hamil müddeti olmuş oluyor.

Sh:»4344

Demek ki hamlin ekalli müddeti, rıdın da ekseri müddeti gösterilmiştir. Zira bunlara kadının namusu,

neseb ve hurmeti nikâh cihetleriyle pek çok ahkâmı mühimme teferru' eder. Rivâyet olunur ki Hazreti Ömer

radiyallahü anhe bir kadın mürafeaya götürülmüştü ki altı ayda doğurmuştu, haddini emretti, Hazreti Alî

radiyallahü anh bu âyeti ihtar ederek had lâzım gelmez hamlin ekalli müddeti altı aydır diye itiraz etti,

Hazreti Ömer de tasdik eyledi. Fahruddini Razî bunu naklettikten sonra der ki, akıl ve tecrube dahi bunun

böyle olduğuna delâlet ederler. Eshabı tecârib diyorlar ki: cenînin tekevünü için mukadder bir zaman

vardır, o zaman tezauf edince cenîn harekete başlar. Bu mecmua iki misli munzamm olunca cenîn anasından infisal eyler: meselâ: cenînin hilkatı otuz günde tamam olduğunu farzedelim, bu zaman katlanıp altmış gün oldu mu cenîn hareket eder. Bu mecmua iki misli olan yüz yirmi daha artınca yüz seksen eder ki altı aydır, o vakit cenîn infisal eder. Hilkatı otuz beş günde tamam olduğunu farzedelim: o vakit yetmiş günde hareket eder, iki misli yüz kırk daha ilâve olununca mecmuu iki yüz on gün eder ki yedi aydır, çocuk infisal eyler. Kırk gün farzetsek seksende hareket eder, iki yüz kırk günde infisal eyler ki sekiz aydır, kırk beş günde tamam olduğunu farzedelim doksan günde hareket eder iki yüz yetmiş günde infisal eyler ki dokuz ay eder. İşte tecribecilerin zikrettikleri zâbit budur. Calînus demiştir ki: ben, hamil zamanlarının miktarlarını çok merak ile araştırdım bir kadın gördüm ki yüz seksen dört günde doğurdu. İbni Sinâ da kendisinin bunu müşahede etmiş olduğunu kaydeylemiştir. Demek ki hamlin ekalli müddeti Kur'anın nassına göre de, tıbbın tecribelerine göre de bir olarak altı aydır. Amma hamlin ekseri müddeti hakkında Kur'anda bir delâlet yoktur. Ebû Ali ibni sîna unvanı Şifâdan dokuzuncu mekâlenin altıncı faslında demiştir ki

tamamiyle

İtimad ettiğim mevsuk bir yerden bana baliğ oldu ki bir kadın hamil senelerinin dördüncüsünden sonra bir çocuk doğurdu, dişleri bitmişti hem de yaşadı, Eristatalisten de şöyle hikâye olunmuştur. Hayvanların vilâdet ve hamil zamanları mazbuttur. İnsandan başka ki gebe bir kadın ba'zan yedi ayda, ba'zı sekiz ayda doğurur, sekizinci de Mısır gibi muayyen beldelerden mâadasında az yaşar. Galib olan dokuzuncu aydan sonra doğmaktır. Ehli tecarib şunu da ihtar ederler ki bervechi balâ tezâuf suretiyle beyan ettiğimiz zabıt, tahdîdî değil takrîbîdir. Ba'zan günlerde ziyâdelik, eksiklik olabilir. Sonra Razî Cenînin tamamlandığı müddeti de altı kısma taksim ederek tecribî ma'lûmatına göre kayd etmiştir ki zamanımızda buna «mebhasi rüşeym» denilmekte ve bir tasnifi mahsusa tâbî' tutulmaktadır. Nihâyet der ki altıncısında a'zalar birbirinden seçilir ve hissolunacak vechile tebeyyün eyler bunun mecmuu kırk gündür, ba'zı da kırk beş güne kadar teehhur eder. Ekalli de otuzdur. Şu halde bu tıbbî tecribeler dahi sadık masduk nebiyyi zîşanın şu hadîsinde haber verdiğiine mutabıktır: «

يُجْمَعُ خَلْقُ أَحَدِكُمْ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا = her birinizin hilkatı anası

karnında kırk günde toplanır.» Tecrîbe sahibleri derler ki. Kırktan sonraki sıkıt selâsı yarılıp da soğuk suya

konulduğu zaman etrafı mütemeyyiz küçük bir şey zuhur eder اه . Hasılı hamlin ekalli müddeti altı ay

olduğu gibi rıda' müddetinin de ekseri iki senedir. «

﴿حَمْلُهُ وَفِصَالُهُ﴾ . ﴿ثَلَاثُونَ شَهْرًا﴾ » mecmuunun haberidir. Ancak İmamı a'zam

Ebu Hanîfe Hazretleri bu âyette bir de şu ma'nâ ihtimalini nazari dikkate almıştır: hamli de fisali de otuz aydır. Bu surette hamil müddeti de otuz ay rıda' müddeti de otuz ay olmak ve ikisinin de ekseri beyan edilmiş bulunmak lâzım gelir. Hazreti Âişenin rivâyet eylediği bir hadîsi şerif hamlin ekseri müddeti iki seneden ziyâde olamayacağını isbat etmiş olmakla hamil hakkında mezkûr ihtimal, sakıt olmak lâzım gelirse de

Sh:»4346

fisal hakkında iki sene « حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ط »

kaydiyle mukayyed bulunduğu için nikâhın hurmetini ifâde eden müddeti rıda' noktai nazarından ekserin otuz ay olması şübhesi bâkîdir. Bu ihtimali refedecek bir delil yoktur. Binaenaleyh, muharrim, mübiyha tercih olunmak kaidei usuliyyesi mucebince otuz ay içinde emişenler hakkında ihtiyaten hürmeti rıda' sabit

olmak lâzım gelir. Lâkin sûrei «Lokman» da « وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ » mutlak olduğu için

İmameyn bu şübheye iştirâk etmemişlerdir. Fetvâda da bu tercih olunmuştur (Fıkıhtan Hidâye ve etrafına bak). İşte babanın ananın böyle hukukundan dolayı onlara ihsân ile muâmele etmesini o insana tavsiye

ettik 15. ﴿ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ ﴾ ta ki eşüddüne irdi - kuvvet ve kemal çağına irdi,

kuvveti ve aklı sağlamaştı, bunu ba'zıları bülûğ ile ba'zıları da kühulet ile tefsir etmişlerdir. Bu şuna daha

akrebdir ﴿وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً﴾ ve kırk yaşına iriştı - denilir ki Peygamberler hep kırktan

sonra ba's edilmiştir. Maamafih Hazreti İsâ ile Yahyanın sabavetlerinde nübüvvetleri de mevzuı bahistir:

İşte tam aklını, kuvvetini toplayıb da kırkına irdiği vakit o tavsiyeyi yerine getirerek ﴿قَالَ﴾ dedi: -

Allahdan üç murad istedi. Birincisi şöyle ni'metlerine şükür niyazi: ﴿رَبِّ أَوْزِعْنِي﴾ ya rab!

bana öyle ilham et, öyle şevk ver ki ﴿أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ﴾ ni'metine şükredeyim - evvelâ

şükürü istemesi, şükür dâima bir neş'ei ni'met ile alâkadar olduğundan evvel emirde kalbin neş'esini bulmak

içindir. İşte her muvaffakiyyetin sirri de bu neş'edir, o neş'e ile dir ki rızaya uygun büyük salih ameller

yapılabilir. ﴿الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ﴾ hem bana in'am ettiğin ni'metine

hem vâlideynime

Sh:»4347

- anama babama, ya'ni ni'meti dîn ve ni'meti vücud İkincisi

﴿وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ﴾ ve senin razı olacağın salih bir amel işleyeyim - «

﴿صَالِحًا﴾ de tenvin, ta'zîm için, ya'ni büyük bir iş. Yâhud teksir için: bir çok iş, yâhud vahdeti nev'iyye ki

ameli sâlih cinsinden Allah tealânın rızasını bilhassa câlib olacak bir nevi' amel, tâatı marziyye. Üçüncüsü

﴿وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي﴾ zürriyyetimde de benim için ıslâh nasîb et - ya'ni salâhı onlara

da sirâyet ettir, içlerinde sabit kı. ﴿أَنْتَى تَبْتُ إِلَيْكَ﴾ Çünkü ben tevbe ile sana yüz tuttum -

senin razı olmayacağıın fillerden veya senin zikrinden alıkoyacak şeylerden tevbe edip sana yöneldim «

﴿وَأَنْتَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ ve çünkü ben müslimîndenim - kendilerini ihlâs ile senin birliğine

teslim edenlerdenim. Bu iki cümle duânın sıhhati tevbe ve islâma mütevakkîf olduğuna işaretir. İbni Abbas

radiyallahü anhüma Hazretleri demiştir ki: Allah tealâ Ebû Bekr radiyallahü anhın duâsını kabul buyurdu da

mü'minlerden dokuz kişiyi azad eyledi ki Bilâlı Habeşî ve Âmir ibni Führeyre bunlardandır ve her ne hayır

murad etti ise Allah tealâ ona yardım etti, zürriyyeti hakkında da duâsını kabul buyurdu, evlâdlarının hepsi

iyman ettiler, ona hem anasının babasının hem de evlâdlarının cemi'sinin islâmı müyesser oldu. Babası

Ebû Kuhâfe - Osman ibni amr ve anası Ümmül'hayr binti sahr ibin Ömer - oğlu Abdurrahman ibni ebî bekr

ve onun oğlu Ebû atyk hepsi Peygambere yetiştiler. Ve Hazreti ebî bekrin mazhariyyeti derecesi

« . اهـ . Sahabeden hiç birine müyesser olmadı.

﴿رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ﴾ Maamafih Eshabı kiramın hepsi böyle ihsan

ve istikamet hissi ile meşbu idiler. Buna işaretten buyuruluyor ki: 16. ﴿أُولَئِكَ﴾

işte

Sh:»4348

bunlar - böyle bu güzel evsaf ile muttasıf olan muhsin, şâkir insanlar

﴿الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ﴾ o eshabı Cennet içinde, ya'ni iman ve istikametleri hasebiyle

haklarında «

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

» buyurulan ve kendilerine Kıyâmet günü havf-ü huzn olmiyan ehli Cennet içinde öyle mümtaz kimselerdir

ki kendilerinden amellerinin en güzelini kabullanırsız ve günahlarından geçersiz - burada «

﴿أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا﴾ ta'biri hakkında müfessirînin iki kavli vardır. Birisi «ahsen», «hasen»

ma'nâsınadır denilmiş, birisi de «ahsen» den murad mubahın mâfevkı olan taâtır ki mendub ve vacibe

şamildir. Zira mubah, çirkin değil, hasendir. Lâkin ona sevab ve ıkab terettüb etmez **اه**. Fakat zâhir olan

şudur ki bunların seyyiatlarından geçilmiş olduğu gibi alel'âde hasenatları da onlara keffaret gibi olarak

Cennetteki mertebeleri en güzel amellerine göre olmasıdır. Burada Mücâhidden Taberî, Hazreti Ebî Bekirin

Ömere olan vasiyyetini nakleder şöyle ki: Hazreti Ebi Bekir Hazreti Ömeri radiyallahü anhüma çağırıldı da

ona dedi ki ben sana bir vasiyyet edeceğim onu iyi hıfzedesin, Allahın gecede bir hakkı vardır, onu gündüzün kabul etmez ve gündüzün bir hakkı vardır, onu da gece kabul etmez, bizim hiç birimiz için farzı eda etmedikçe nafil yoktur. Kıyamet günü mizanları ağır gelenlerin mîzanlarının ağır gelmesi hep Dünyada hakka ittiba'ları ve onun onlara ağır gelmesi sebebiyledir. Haktan başka bir şey konmayan bir mîzanın ağır gelmesi ise hakkıdır. Kıyamet günü mizanları hafif gelenlerin mîzanlarının hafif gelmesi de Dünyada batıla tâbi' olmalarından ve onun onlara hafif gelmesindedir. Batılden başka bir şey konmayan bir mîzanın hafif gelmesi de hakkıdır. Görmez misin Allah tealâ Ehli Cenneti en güzel amelleriyle zikretmiştir. Onun için bir kail der ki benim amelim bunların ameline nerede irişecek? Onun sebebi: çünkü Allah tealâ onların kötü

Sh:»4349

amellerinden geçmiştir de onları ızhar etmez ve görmez misin Allah tealâ Ehli narı en kötü amelleriyle anmıştır da bir kail der ki ben amelce onlardan iyiyimdir, onun sebebi çünkü Allah tealâ onların en güzel amellerini kendilerine reddetmiştir. Görmez misin Allah tealâ şiddet âyetini rızâ âyetinin yanında ve rızâ âyetini şiddet âyetinin yanında indirmiştir ki mü'min hem ümidli hem saygılı olsun da kendi eliyle tehlikeye

atılmasın ve Allaha karşı hakk olmıyan bir kuruntuya kapılmasın. اهـ .

17. ﴿وَالَّذِي قَالَ لَوَالِدَيْهِ أَفٍ لَكُمْ﴾ - Bununla evvelki âyetin tamamen

zıddına, ya'ni anasına babasına ezâ edenlere intikal ile inzara geçiliyor. Mervan bunun Abdurrahman ibni

ebî bekir hakkında nâzil olduğunu iddia etmiş ise de doğru değildir. Hikâye olunuyor ki: Mervan bir gün

mescidde hutbesinde «ben Emîrül'mü'minînin, ya'ni Muaviyenin Yezîdi istihlâf etmesi hakkındaki re'yini

güzel görüyorum, çünkü Ebû bekir de istihlâf etti Ömer de» demişti. Bunun üzerine Abdurrahman ibni ebî

bekir «أَهْرَقَلِيَّةَ» ya'ni kırallık mı? Ebû bekir radiyallahü anh vallahi onu ne evlâdından birisi ne de

Ehli beytinden birisi hakkında yapmadı, Muaviye ise sırf oğluna rahmet ve kerâmet yaptı» dedi. Mervan:

sen «وَالَّذِي قَالَ لَوَالِدَيْهِ أَفٍ لَكُمْ» değil misin? dedi, Abdurrahman da: sen

Resulullahın lâ'netlediği mel'unun oğlu değil misin? dedi, Hazreti Âişe işitti, Mervana; sen Abdurrahmana

şöyle şöyle mi dedin, yalan söylemişin. Vallahi o onun hakkında nâzil olmadı, isteseydim kimin hakkında

nâzil olduğunu söyledim dedi. ﴿أَتَعِدَانِي أَنْ أُخْرَجَ﴾ bana çıkarılacağımı mı

va'dediyorsunuz? - öldükten sonra kabirden ba'solunacağımı mı va'dediyorsunuz

﴿وَقَدْ خَلَّتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي﴾ halbuki benden evvel nice karnlar geçmiş - ya'ni

onlardan kim kabirden çıkmış ta ben çıkacakmışım? diyor ﴿هُمَا﴾ o ikisi - ya'ni

Sh:»4350

anası babası ise ﴿يَسْتَعِينُ اللَّهُ﴾ Allaha sığınıyorlar - onun böyle inkârından, cür'etinden,

küfründen el'aman çekerek ne'üzübillah aman yarabbi diye feryad ediyorlar ﴿وَيْلَكَ﴾ yazıklar

olsun sana ﴿أَمِنُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ inan iman getir, her halde Allahın va'di haktr

diyorlar. -

VEYLEK, veyl sana, aslında bizim canı çıkası, geberesi ta'birimiz gibi bir helâk duâsı olmakla beraber

hakikaten helâk için değil, azarlıyarak teşvik ve terğib için de kullanılır ki burada da maksad odur. Onun için

buna yazıklar olsun sana demek daha muvafık olacaktır.

﴿فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا آسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾ - o, yine onları tekzib ederek, bu sizin

Allahın va'di dediğiniz evvelkilerin esâtîrinden başka bir şey değildir. - Hiç aslı olmayarak yazılmış

masallardır - der. 18. ﴿أُولَئِكَ﴾ işte bunlar - obirlerinin tam zıddına olarak

﴿الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ

﴿الْجِنِّ وَالْإِنْسِ﴾ Cinn ve İnsten kendilerinden evvel geçen ümmetler içinde aleyhlerine söz

hakk olmuş kimselerdir - kavilden murad «

لَا مَلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ » kelime-i azabıdır. Burada «
فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ» nin mukabilinde olarak Eshabı Cehennemi
فِي أُمَّمِ» yukarıdaki

gösteriyor ve bu âyetten Cinnin dahi İns gibi ölümü olduğu anlaşılıyor.

﴿انَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ﴾ çünkü bunlar kendilerini ziyan etmiş, husrana düşmüş

kimselerdir. 19. ﴿وَلِكُلِّ﴾ ve her biri için -ya'ni şu zikrolunan iki kısımdan: Eshabı Cennet ile

hâsirinden her bir kısım için ﴿دَرَجَاتٍ مِّمَّا عَمِلُوا﴾ amellerinden dereceleri var - işledikleri

hayır veya şer amellere göre muhtelif dereceleri vardır

Sh:»4351

Ehli Cennetin de dereceleri muhtelifdir, kâvil hakk olanların da. Çünkü gerek mahiyet, gerek tarz itibarıyla

amelleri muhtelifdir. Onun cezası olan dereceleri de ona göre muhtelifdir. Bunun için buyruluyor ki

﴿وَلِيُوفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ bu da onlara hiç bir zulm edilmeksizin

amelleri kendilerine tamamen ödenmek içindir - onun için kimininki Dünyada tamamlanır, kimininki

Âhirette. Bu suretle kâfirler sırf Dünya için çalıştıkları ve yaptıkları iyi amellerin mükâfatını behemehal

﴿وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ﴾ 20. Dünyada alacakları cihetle.

küfredenler ateşe arz olunacağı gün de - ki Kıyamet günü - şöyle denecektir.

﴿أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا﴾ - Hazreti Ömer

radiyallahü anhten merviydir: istesem ben sizin en hoş yemekliniz, en güzel yiyimliniz olurum ve lâkin

gördüm ki Allah tealâ bir kavme tayyibatlarının fena haberini vermiş «

﴿أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا﴾ buyurmuştur, ben tayyibâtımı bâkıy kılmak

isterim demiştir. Yine rivâyet olunur ki Şama geldiği vakit ona mukaddema misli görölmedik bir yemek

yapılmış idi, buyurdu ki: bu bizim, fakat vefat etmiş olan fukarai müslimîn için ne var? Onlar arpa

ekmeğinden doymuyorlardı, Halid İbni Velid onlara Cennet var dedi, deyince Ömerin gözleri doluktu da

vallahi bizim hazzımız bu hutamda olup da onlar gittiler ise!... Dedi ki Allahü a'lem Cennette aramız ne

kadar uzak olur? demektir. Resuli ekrem sallâllahü aleyhi vesellem bir gün Ehli suffenin yanlarına girdi,

elbiselerine yamalık bulamadıklarından deri ile yamıyorlardı, buyurdu ki siz bu gün mü daha hayırlısınız?

Yoksa her biriniz sabah bir hulle akşam bir hulle giyeceğiniz ve sofranızda sahnın biri gelib biri gideceği ve

evi Kâ'be örtülür gibi örtüleceği gün mü? Biz bu gün daha hayırlıyız dediler. Evet

buyurdu: bu gün daha hayırlısınız **اهـ** . İbni Zeyd bu âyetin tefsirinde şu âyetleri okumuş «

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ
« فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ve «

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ
حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ﴾ . ﴿مَنْ
كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ إِلَى آخِرِ

﴿الاية﴾ ve demiştir ki işte Dünya hayatlarında tayyibâtlarını giderenler bunlardır.

﴿عَذَابَ الْهُونِ﴾ hun azâbı - hevan, ya'ni zillet ve hakaret azâbı.

Bunun bir misal ile izahı:

﴿٢١﴾ وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتْ
النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢٢﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَأْفِكَنَّ عَنْ

الْهَتْنَا فَاتْنَا بِمَا تَعَدْنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالَ
اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَبْلَغُكُمْ مَا اُرْسَلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي اَرِيْكُمْ
قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اُوْدِيَّتِهِمْ قَالُوْا
هٰذَا عَارِضٌ مُّمَطَّرٌۢ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيْحٌ فِیْهَا عَذَابٌ
اَلِيْمٌ ﴿٢٥﴾ تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا یُرٰی اِلَّا
مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِی الْقَوْمَ الْمُجْرِمِیْنَ ﴿٢٦﴾

Sh:»4353

﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاھُمْ فِیْمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِیْهِ وَجَعَلْنَا لَھُمْ سَمْعًا
وَاَبْصَارًا وَاَفْعَدَّةً فَمَا اَغْنٰی عَنْھُمْ سَمْعُھُمْ وَلَا اَبْصَارُھُمْ وَلَا
اَفْعَدَتُھُمْ مِنْ شَیْءٍ اِذْ كَانُوْا یَجْحَدُوْنَ بِاٰیٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِھُمْ
مَا كَانُوْا بِھِ یَسْتَهْزِؤْنَ ﴿٢٧﴾

Meali Şerifi

Bir de Âdın kardeşini an, Ahkafta kavmını inzar ettiği vakti: ki önünden ve ardından nice nezîrler de geçmiştir, Allahdan başka ma'bud tanımayın diye, çünkü ben size büyük bir günün azâbından korkuyorum

21 Sen, dediler: bizi ma'budlarımızdan çevirmek içinmi geldin bize? Haydi getir! O bize va'd edip durduğun azâbı sadıklardan isen 22 Dedi: o ilim ancak Allah yanında, ben size gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum ve lâkin sizi öyle bir kavım görüyorum ki cahillik ediyorsunuz 23 Derken vaktâ ki onu vadilerine karşı gelen bir bulut halinde gördüler, bu, dediler: bir ârız (ufukta beliren bir bulut) bize yağmur yağdıracak, hayır, o sizin acele istediğiniz şey: bir rüzgâr ki onda çok acıklı bir azâb var 24 Rabbinin emriyle her şey'i tedmir eder, derken öyle oluverdiler ki meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu, işte öyle mücrim bir kavme biz böyle ceza veririz 25 Yemîn ile söylerim: doğrusu biz onlara öyle şeyler vermiş idik ki size o kuvvet ve mükneti vermemişizdir, hem kendileri için kulak ve gözler, gönüller yapmış idik ki ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri kendilerine bir faide vermedi, zira Allahın âyetlerini inkâr ediyorlardı, o istihza ettikleri şey de kendilerini kuşatıverdi 26

Sh:»4354

21. ﴿أَخَا عَادٍ﴾ Âdın kardeşi - ya'ni « إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُوْدٌ »

buyurulduğu üzeri Âd kavminin içlerinden kendilerine Peygamber olan Hûd aleyhisselâm

﴿بِالْأَحْقَافِ﴾ Ahkafta -

AHKAF, esâsen uzun ve i'vicaclı yüksekce kum yığını demek olan «hıkf» in cem'idir ki o eğri bûğrû kum

tepeleri demek olup Âd kavminin o inzar sırasında mevkî'leri bu nâm ile yâdolanmıştır. İbni zeyd ve

Katâdeden: Yemen bilâdından Şihr denilen Arzda denize doğru kumluklarda sakin olurlardı, diye İbni

Abbastan: Uman ile Mehre arasında, diye rivâyet edilmiş, Muhammed ibni İshak: da demiştir ki Hûd

aleyhisselâm ba's olunduğu vakit Âdın menazili ve cemaatleri Ahkaf, Umân mâbeyninde Hadramuta doğru

kumluk, sonra da bütün Yemen idi, bununla beraber Arzın her tarafına yayılmış ve Allahın verdiği fazla

kuvvetleriyle ahalisini kahretmişlerdi **اه**. Mu'cemülbüldanda der ki: bu üç rivâyetin üçünde de ma'nâ

birdir **اه**. Ancak Dahhâkten Şamda bir dağdır diye bir rivâyet de varid olmuş ise de İbni atıyye tefsirinde

sahih olan demiş: Âdın bilâdı Yemende idi « **وَأَرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ** » onların idi **اه**. («

وَالْفَجْرِ bak). Demek ki ahkaf kelimesi mefhum i'tibariyle Âdın kuvvetlerine rağmen mevkî'lerindeki

çürüklüğü iş'ar eden ve inzar ile mütenasib olan bir kelimedir. Bu cihetle

﴿وَقَدْ خَلَّتِ النَّذْرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ﴾ - de nüzür inzar ma'nâsına

nezîrin cem'i olması da mülâhaza olunabilir. Lâkin masdarın cem'i hilâfı zahir olacağından münzir

ma'nâsına nezîrin cem'i olmak daha doğrudur, ya'ni Hûddan daha evvel ve daha sonra inzar edice

Peygamberler de gelmiş geçmiş ise de şimdi sen bilhassa Hûdun inzarını yadet: ﴿أَنْ﴾ şöyle ki

﴿لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ﴾ الخ . . . ﴿﴾

Sh:»4355

24. ﴿فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا﴾ - ÂRIZ, aslı ma'nâsında bir yanı zuhur eden demek olup

bundan muhtelif ma'nâlarda kullanılmıştır. Bu cümleden olmak üzere «ufukta arzan zuhur eden buluta» da

ârız denilir ki burada bu ma'nâ ile tefsir edilmiştir. 25.

﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ﴾ işte biz böyle cezalandırırız öyle mücrim

kavmları - ya'ni her vechile onun gibi değil, fakat fecaat i'tibariyle öyle, ummadıkları bir surette gelip her

şey'i tedmîr eden bir rûzgâr sūr'at ve dehşetiyle saran bir helâk cezası. İbni ebiddünya Kitabı sehabda ve

Ebuşşeyh Azamette İbni Abbastan şöyle tahric etmişler ki onun azâb olduğunu ilk tanınmaları şöyle

olmuşdur: çıkmış olan yüklerinin ve mevâşîlerinin birer kuş tüyü gibi Gök ile Yer arasında uçuşmağa

başladığını görmüşler, derhal evlerine girmişler ve kapılarını kapamışlar, derken rûzgâr gelmiş, kapılarını

açmış, yedi gece sekiz gün üzerlerine kum seyli akıtmış, sonra da Allah tealâ rûzgâra emretmiş

üzerlerinden kumu açmış ve hepsini denize dökmüş, işte «

اهـ «فَأَصْبَحُوا لَا يَرَى إِلَّا مَسَاكِينَهُمْ» budur. Yine rivâyet olunmuş ki içlerinde

اهـ . Hûd aleyhisselâma gelince: azâbı ilk gören bir kadın olmuştu, ateş alevi gibi bir rüzgâr görmüştü

şöyle rivâyet olunmuş. Rüzgârı hissettiği zaman kendinin ve mü'minlerin üzerine bir hat çizmiş, bir menba'

civarına doğru çekilmişti. İbni Abbastan da şöyle merviydir ki mayyeti ile beraber bir hazıreye çekilmişti,

onlara rüzgârdan ancak derileri yumuşatacak ve nefislere neş'e verecek kadar dokunuyor ve fakat Âde

uğrayınca Yer ile Gök arasında göç ittiriyor ve taşlarla beyinlerini parçalıyordu

﴿فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْعَادُهُمْ مِنْ شَيْءٍ﴾
﴿إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ - bu gösteriyor ki onlar için ondan tahaffuz

mümkün idi, eğer Allah tealânın onlara göstermiş olduğu âyat ve delâili inkâr etmeyip

de

Sh:»4356

Hûd aleyhisselâmın inzarı vechile iman ve itaat etselerdi, helâk olıyacaklardı, lâkin dinlemeyip

﴿وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤْنَ﴾ o istihza ettikleri - haydı, eğlendikleri için

getir bize dedikleri - azâb da kendilerini kuşatıverdi - şu halde onlardan daha zayıf olan sizleri kuşatamaz

mi? Görülüyor ki bunlarla bütün âfati Semaviye beşerin bir cürmüne ikab olmak üzere anlatılmış olmuyor,

Beşerin kesbi ile alâkadar olan afatın dehşeti ve Allah tealânın her kuvvet fevkındaki kudreti anlatılmış

oluyor.

﴿٢٧﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ فَلَوْلَا نَصْرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ
اللَّهِ قُرْبَانًا إِلَهًا ۖ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ ۖ وَذَلِكَ أَفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ
الْقُرْآنَ ۖ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا ۖ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ
مُنذِرِينَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِنْ بَعْدِ
مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقِ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٣١﴾

﴿٣١﴾ يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ
ذُنُوبِكُمْ وَيَجْرِمَكُمْ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ
اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ
أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٣﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْزِ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ
الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٤﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ
الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا
قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ فَاصْبِرْ كَمَا
صَبَرَ أُولُو الْعِزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَانَهُمْ يَوْمَ
يَرُونَ مَا يُوْعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ
يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٦﴾

Meali Şerifi

Celâlim hakkı için hakikaten etrafınızdaki memleketleri helâk etmişizdir, âyetleri tasrif de etmiştik, gerekti

ki rücu' edeler 27 O vakit Allahın mâsivâsından yakınlık için ilâh ittihaz eyledikleri kimseler onları

kurtarsalardı ya! Bil'âkis onlardan savuşub yittiler gittiler, ki işte onların sapıtmalarının ve uydurup

durdukları iftirâlarının hasılı budur 28 Bir de şu vakti anlat ki: Cinlerden bir takımını Kur'an dinlemek üzere

sana

Sh:»4358

sevketmiştik, bu suretle vaktâ ki ona hâzır oldular, susun dinleyin dediler, sonra bitirildiği vakıt da döndüler,

inzar etmek üzere kavımlarına gittiler 29 Ey kavmımız! dediler: haberiniz olsun: bizler bir kitab dinledik,

Musâdan sonra indirilmiş önündekini tasdik ediyor, hakka ve bir doğru yola hidâyet eyliyor 30 Ey

kavmımız! Allahın da'vetcisine icâbet edin ve ona iyman getirin ki ba'zı günahlarınıza mağfîret buyursun ve

sizi elîm bir azâbdan korusun 31 Ve her kim Allahın da'vetcisine icâbet eylemezse Arzda âciz bırakacak

değildir ve ona onun berisinden sahib olacak veliyler de yoktur, öyleler açık bir dalâl içindedirler 32 Ya

görmedilerde mi ki o Göklere ve Yeri yaratmış ve onları yaratmakla yorulmamış olan Allah ölüleri diriltmeğe

muhakkak kâdirdir, evet, hiç şübhe yok ki o her şey'e kadirdir 33 Ve o küfredenler ateşe arz olunacağı gün:

nasıl bu hak değil mi imiş! diye, evet, rabbımız hakkı için diyecekler, buyuracak: "öyle ise haydin tadın

azâbı, küfrede geldiğiniz için 34 Binâenaleyh ülül'azim Peygamberlerin sabrettiği gibi sabret ve onlar

hakkında ivedi etme, sanki onlar o va'dolundukları acıyı görecekleri gün gündüzün bir saatinden başka

durmamışa döneceklerdir; kâfi bir tebliğ, demek ki ihlâk edilecek başka değil, ancak taatten çıkmış fasıklar

güruhudur 35

27. ﴿وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرَىٰ﴾ - Misal tarikiyle ehli Mekkeye

hıtabdır. Etraflarındaki helâk olan memleketler, Me'rib, Semûdün Hicri, Sedûm, Eyke gibi

﴿وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ﴾ âyetleri tasrif etmiştik - ya'ni inzar âyetlerini hep onlara türlü şekillerde

evirip çevirerek tekrar da eylemiştik, ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ ki rücu' edeler - şirkten, isyandan vaz

geçip tevhide döneler, zâten bu inkilâbâtın her biri diğerleri için başlı başına bir âyet bile oluyordu,

gösteriyordu ki Allahdan başka dayanılıp perestîş olunacak yoktur.

Sh:»4359

28. ﴿فَلَوْلَا نَصْرُهُمْ﴾ O vakit onları kurtarsa idi ya!...

﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً﴾ O Allahın berisinden yakınlık

için «

﴿مَنْعَهُمْ إِلَّا يَتَّقُونَ﴾ . ﴿هُوَ آتٍ شَفَعَانَا﴾

﴿عِنْدَ اللَّهِ﴾ diye şefaât için ilâhlar diye tutundukları kimseler, o ma'bud taslakları neye

kurtarmadılar? ﴿بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ﴾ hayır bil'âkis onlardan gaib olup gittiler - ya'ni onları

bırakıp Dünyadan ve itikadlarından silinip gittiler ﴿وَذَلِكَ﴾ ve işte bu - dalâl, bu inkisari hayal

﴿افْكُهُمْ﴾ onların ifkleri, ya'ni eseri ifkleri, yalan ve bâtil itikadlarının vardığı neficedir

﴿وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ ve uydurdıkları iftiranın hasılı mealidir.

29. ﴿وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ﴾ - Bu «اذ» yukarıdaki «

اذ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ» üzerine ma'tuf zannedile bilirse de değildir. «

﴿وَإِذْ كُرِّمْنَا إِخَاءً عَادٍ﴾ Takdirinde «وَإِذْ كُرِّمْنَا إِخَاءً عَادٍ» cümlesine ma'tuftur. Arabcada

NEFER kelimesi üçten ona ve ondan kırka kadar toplanmış bir cemaate itlak olunur.

CİN, İns mukabili gizli mahlûklar, (Sûrei «En'am» da «

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ﴾

âyetinde bu kelimenin izzahına ve Sûrei «Cinn» e bak). Bu tezkirde mahza İbret ve inzar için bir kaç

rivâyette varid olduğuna göre bunlar Diyarbekir tarafından Nusaybîn Cinlerinden imiş, Ninovalı da

denilmiştir.

Fahrüddini Razî der ki: bu vakianın keyfiyyetinde iki kavil vardır, evvelkisi: Said ibni Cübeyr demiştir ki:

Cinler istima' ederlerdi, vaktâki recm olundular, Semâda olan bu hâdise her halde Arzda bir şeyden dolayı

hâdis olsa gerektir diye sebebini aramağa gittiler, o sırada Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem

Mekke

Sh:»4360

ehalisinin kendisine icâbetlerinden me'yus olarak islâma da'vet için Taife çıkmıştı, Mekkeye dönmek üzere

bulunduğu zamana tesadüf ediyordu. Batni nahıl nam vâdîde kalkmış sabah namazında Kur'an okuyordu,

işte oraya Nusaybîn Cinlerinin eşrafından bir bölük Cin uğramıştı, çünkü İblis onları Semanın rücum ile

korunmasını iycaab eden sebebi öğrenmek üzere göndermişti, Kur'anı işittiler ve sebebini o olduğunu

anladılar.

İkinci kavil: Allah tealâ Peygambere Cinleri de inzar edip da'vet etmeğe ve kendilerine Kur'an okumağa

me'mur etmişti, onun için Allah tealâ ona Kur'an dinlemek ve kavımlarını inzar eylemek üzere bir takım Cinn

göndermişti **اه**. Ebû Hayyan da Bahirde derki: Cinn kıssası iki kerre olmuştu, birisi Taiften avdetinde ki eshabı Siyerin zikrettikleri kıssa vechile onlardan ensar aramağa çıkmıştı. Vâdii nahlede namaz kılarken dinlediler, o bilmiyordu, sonra Allah tealâ onların dinlediklerini haber verdi, diğ̈er bir kerre de Allah tealâ Peygambere Cinleri inzar eyleyip onlara Kur'an okumasını emir buyurmuştu, bunun üzerine ben Cinlere Kur'an okumağa me'mur edildim, arkamdan kim gelecek dedi, bunu üç kerre söyledi, Abdullah ibni Mes'uddan başkası ses çıkarmamış önlerine bakmışlardı. Abdullah ibni Mes'ud radiyallahü anh demiştir ki: Cin gecesi benden başka kimse hâzır olmadı, gittik Ta hacun ş'bine vardığımızda bana bir hat çizdi, ben gelinciye kadar bundan çıkma dedi, sonra Kur'an okumağa başladı, ben şiddetli bir şamata işittim, hattâ Resulullah'a bir şey olmaktan korktum, onu bir çok karaltılar kapladı, onunla benim arama hâil oldu, hattâ sesini işitmez oldum, sonra bulut parçalanır gibi parçalandılar sonra bana: bir şey gördün mü? dedi, evet beyaz esvaba bürünmüş siyah adamlar gördüm dedim, işte onlar «Nusaybîn» Cinleri buyurdu **اه**.

Taberî tefsirinde der ki:

Sh:»4361

Allah tealânın « **وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ** » buyurduğu Cin neferinin kaç

aded olduğu hakkında ehli te'vil ihtilâf etmişlerdir. Ba'zısı yedi nefer idi dedi: ezcümle İbni Abbastan İkrime demiştir ki Nusaybîn ehalisinden yedi nefer idiler. Resulullah onları kavımlarına Resul yaptı, diğer bazıları

da dokuz idi dediler. Ezcümle Zirr ibni Hubeyş demiştir ki: Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem

Batni nahlede iken « فَلَمَّا حَضَرُوهُ » inzal buyuruldu, dokuz idiler birisi Zevbea idi: «

فَلَمَّا حَضَرُوهُ » kavli, ya'ni Allahın Resulüne sarf buyurduğu Cin neferleri Peygamberin huzuruna

vardıklarında demektir **اه**. Alûsî de şunları kaydetmiştir: «İbni Ebi Hatimin Mücahidden tahricine göre,

yedi idiler: üçü Harrandan, dördü Nusaybînden, isimleri de: Hasâ, Mesâ, Şasır, Masır, Elerdevanyan,

Serme, El'ahkam yâhud Elahkab idi, Taberânî Evsatta ve İbni Merduye, Cinnin Resulullahı iki kerre

gönderildiğini nakletmişlerdir. Şihabi Hafacî de - Kazıy haşiyesinde Sûrei Cinde - zikrelemiştir ki

hadisler cinnin gönderilmesi altı kerre vaki' olduğuna delâlet eylemektir. Rivâyetlerde gerek aded ve gerek

sâir hususta görülen ihtilâf da bununla tevfiik edilmiş olur. Netekim Ebû Nuaym tahric etmiştir ki ehli

Nusaybînden dokuz nefer Batni nahleden gittiler, bunlar fulân ve fulân ve fulân vel'erdevanyan vel'ahkab

kavımlarına münzir olarak vardılar, sonra da çıktılar, Resulullahı vefd «hey'eti murahhasa» olarak geldiler,

üç yüz idiler. Hacune kadar geldiler, el'ahkab geldi, Resulullah sallallahü aleyhi veselleme selâm verdi: ve

kavmımız likana nâil olmak üzere Hacunda hâzır bulunuyorlar dedi: Resulullah da Hacunda geceden bir

saata va'd verdi **اه**. İbni ebî hatimde İkrimedden: bu âyette onların Musıl cezâresinden on iki bin

olduklarını tahric eylemiştir. Bu adedi Keşşaf'ta da hikâye eder. Resulallahın onlara okuduğu Sûre «

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ

anhümadan nakletmiştir ki aleyhissalâtü vesselâm onlara « الرحمن » Sûresi okudu «

فَبَايَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ

Sh:»4362

dedikçe: hayır rabbimizin âyâtından hiç bir şey tekzip etmeyiz « رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ » derlerdi. Bir

de Ebu Nuaym Delâilde Resulullah'a cinnin gelişi, nübüvvetin on birinci senesinde olduğunu tahric

eylemiştir. Bu kıssa hicretten üç sene evvel idi denilen de bu ma'nadadır اهـ .

30. ﴿ كِتَابًا أَنْزَلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى ﴾ - Musâdan sonra deyimde İsâyı

söylememelerine iki vecih beyan etmişlerdir: Birincisi, zira Musâ aleyhisselâm iki Ehli kitab beyninde

müttefekun aleyhtir ve ona indirilen kitab Kur'andan evvel ecelli kütüb idi, İsâ aleyhisselâm da onunla

amele me'mur idi. İkincisi; Ata demiştir ki: çünkü Yehûd milleti üzere idiler اهـ . Bu ifâdelerin bir hayli

noktaları bu gizli mahlûkların zannedildiği gibi sâde mücerredattan ibaret olmadıklarını iş'ar etmekten hâlî

kalmıyor. Onun için Mütakellimîn bunlara ecdamı latife ta'bir etmişlerdir.

﴿مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ Önündekini, ya'ni Tevratı yâhud bütün kütübi sâlifeyi tasdiklıyor

﴿يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ﴾ hakka, ya'ni usul i'tibariyle sahih i'tikada

﴿وَالِى طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ ve doğru bir yola - fûru' i'tibariyle de doğru Allahın rızasına

irdirecek amelî ahkâmı şer'iyeye hidâyet eyliyor. 31. ﴿يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ﴾ - Burada

ba'zıyyet ifâde eden « مِنْ » ile « مِنْ ذُنُوبِكُمْ » denilmesi şayanı dikkattir. Denilmiş ki murad halîs

hakkullah olan günahlardır. Zira ibâdın hukuku mücerred iyman ile mağfiret olunuvermez. Gerçi bir harbî

kanlar döküp mallar yağma etmiş olup da sonra müsliman olsa islâmı hiç şübhesiz bütün geçmişlerini

keser atar ise de yine o harbînin bir kaç sene evvel istîman ile gelip bir şahıstan borc almış olduğunu farz

etsek bu kerre mücerred islâma gelmesiyle o borcun sâkıt oluvermesi lâzım gelmez. Ya'ni aynî dâr içinde

zimmî ve muahidin islâmı, muayyen olan hukukı

Sh:»4363

ibâdi iskat eylemez. Bu Cinlerde kendi kavımları içinde iymana da'vet eyledikleri için yalnız ba'zı zünubun

mağfiretini va'd eylemişlerdir. Daha diğeri vecihle de söylenmiştir. 32.

﴿وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ﴾ Her kim de

Allahın da'vetcisine, ya'ni Peygambere ve Peygamberin elçilerine icâbet eylemezse Arzda âciz bırakacak

değildir. - Ya'ni Allahı âciz bırakıp da onun azâbından kendini kurtarabilecek değildir. Bu âyet, tehdid ve

inzarı hulasa etmiş oluyor. Ve burada Cinlerin sözü hitam buluyor. Nihayet ba's-ü mead mes'elesi takrir

olunmak üzere buyuruluyor ki: 33. ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا﴾ görmediler de mi - bu ru'yet göz görüşünden

kalb görüşü ile re'y ve istidlaldir. Ya'ni şu görölüp duran Semâvât ve Arzı halk etmiş

﴿وَلَمْ يَعَىٰ بِخَلْقِهِنَّ﴾ ve onları halk ile yorulmamış - bu kayd, Yehûdün «altı günde halk etti

de yedinci gün dinlendi» demelerini reddir. Netekim sûrei «ق» da «وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ»

buyurulmuştur ﴿عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ﴾ - ihyayı mevtâ «

أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ

» mazmununca ihyaya da şâmil olduğunda şübhe yoktur.

﴿بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ Evet hiç şübhe yok ki o her şey'e kadirdir - ihyanın

da her türlüşüne kadirdir. Onun için islâm her halde ebedî hayat bulacak, kâfirler Cehenneme girecektir.

34. ﴿فَاصْبِرْ﴾ 35. ﴿وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ الخ ۰۰۰ ﴿﴾ Böyle

olunca - ya'ni kâfirlerin âkıbeti böyle ateş olacak ve hakkı i'tirafa mecbur kalacak olunca ya Muhammed,

sen sabret ﴿كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾ ül'azim Resullerin sabrettiği

gibi - çünkü sen de onlardansın.

ÜLÜL'AZM, azim sahipleri, azm, bir işin icra ve infazına kalbi kat'iyetle bağlamak, yâhud

irâdede

Sh:»4364

sabr-u sebat ile ta'kibi murad, ictihad demektir. «الرُّسُلِ» de «مِنْ», beyâniyye ve teb'izîyye olmak

muhtemeldir. Beyan olunduğuna göre ülül'azimden murad Resuller olduğunu, Resullerin hepsi azim

sahibleri bulunduğunu gösterir. Çünkü Peygamberlerin hepsi sabr-u sebat, azm-ü ikdam sahibleridir.

Ba'ziyye olduğuna göre de Peygamberler içinden azimlerinin fevkal'âdeliğiyle mümtaz bir kısım, ya'ni sahib

şerâat olup onun te'sis ve taririnde çok çalışan ve onun meşakkatlerine ve hasımlarının düşmanlıklarına

tehammül ederek sabreliyen Rusûli kiram ki bunların meşhurları «

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ
«وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا» âyetinde

isimleri sayılanlardır. Bu babda daha başka kaviller de vardır. Bizim fikrimizce Kur'anda isimleri zikrolunan

Peygamberlerin hepsi ülül'azim rusûldür denilmek de doğrudur. Zira rusûl Kur'anda mezkûr olanlardan

ibâret değildir. « وَرَسُولًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۗ » vardır. 35.

﴿وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ﴾ sabret de onlar: o kâfirler, bhusus Kureyş kâfirleri hakkında azâbı

acele etme

﴿كَانَ يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوْعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ﴾

sanki onlar va'dolundukları sonu görecekleri gün bir günün bir saatinden fazla durmamış gibi olacaklardır -

o saat gelince onun hevlinden ve Âhiretin uzunluğundan Dünyada durdukları senelerce ömür az o kadar

az gelecektir. Müddeti devri felek bir gündür adem bir nefes. ﴿بَلَاغٌ﴾ yeter. - ya'ni bu size edilen

va'z-u tezkir son derece beliğ, kâfi bir öğüttür, elverir. Yâhud beliğ bir tebliğdir. Haberiniz olsun, duymadık

demeyin ﴿فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ﴾ hasılı helâk olacak başkası değil,

ancak o fasıklar guruhudur. - Taatten çıkmış, öğüt dinlemez fasık kavımdır. Alûsî tefsirinde der ki: bu sûrenin

âyetleri

Sh:»4365

miyanında işbu « كَانَهُمْ يَوْمَ يَرُونَ الْخ ۰۰۰ » âyetinin bir hasıyyeti bulunduğunu iş'ar

eden ba'zı asâr vardır: Taberanî duâda Enesten Peygamber sallallahü aleyhi vesellemeden şöyle tahrir

etmiştir: buyurdu ki: bir hâcet diledin ve onun is'af olunmasını arzu ettin mi? şöyle de: «

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ. لَا إِلَهَ إِلَّا
اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ. بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا
إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْحَلِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. كَانَهُمْ يَوْمَ يَرُونَ مَا يُوْعَدُونَ لَمْ
يَلْبَثُونَ إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ
الْفَاسِقُونَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ
وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ آثِمٍ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ
وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ. اللَّهُمَّ لَا تَدْعُ لِي ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَا هَمًّا
إِلَّا فَرَجْتَهُ وَلَا دَيْنًا إِلَّا قَضَيْتَهُ وَلَا حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا
«وَالْآخِرَةَ إِلَّا قَضَيْتَهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ»

Tek olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Onun hiçbir ortağı da yoktur. O çok yücedir, çok büyüktür. Tek

olan Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O kullarına karşı çok yumuşak ve çok cömerttir. Daima diri ve

kullarına yumuşak davranan kendisinden başka hiçbir ilâhı bulunmayan Allah'ın adıyla, yüce Arşın sahibi

olan Allah'ı tesbih ederim. Hamd, âlemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur. Sanki onlar kendilerine vaad

edilen sonu görecekleri gün bir günün bir saatinden fazla durmamış gibi olacaklardır. Bu yeterli bir

tebliğidir. Helak olacak başkası değil ancak o fasıklar gürhudur. Allah'ım, senden rahmetine sebep olacak

şeyleri, mağfiretine sebep olacak iradeni, her türlü günahı kurtuluşu, her türlü iyiliği elde etmeyi,

cennete kavuşmayı, cehennem ateşinden kurtulmayı diliyorum. Allah'ım bana bağışlamayacağı bir günah.

Ferahlık vermeyeceğin bir sıkıntı, ödettirmeyeceğin bir borç, yerine getiremeyeceğim dünya ve ahiren

ihtiyaçlarından herhangi bir ihtiyaç bırakma, ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'ım! Bunları

rahmetinle ihsan et ya Rab!"